

En anonym anmälan om att ett barn eventuellt utsatts för ett sexuellt övergrepp inkom till en socialnämnd; fråga bl.a. om det förelåg skäl för att omedelbart omhänderta barnet enligt 6 § LVU

AA var under sommaren 1999 på semester i Turkiet tillsammans med sina barn BB och CC samt en manlig bekant. Den 3 augusti 1999 inkom en anonym anmälan till Socialnämnden i Hörby kommun. Anmälaren uppgav att hon hört BB (född 1988) bli utsatt för sexuella övergrepp på ett hotellrum i Turkiet.

Den 6 augusti 1999 gjorde socialnämnden en polisanmälan om saken. Socialnämndens ordförande beslöt den 6 september 1999 att omedelbart omhänderta BB och hennes bror jämlikt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Barnen placerades samma dag tillsammans med modern på HVB-hemmet Luzerngården i Lund för utredning.

Beslutet underställdes länsrätten som den 15 september 1999 anmodade socialnämnden att komplettera utredningen med läkarutlåtande avseende BB. En rättsmedicinsk undersökning kom till stånd den 21 september 1999. Av ett utlåtande från undersökningen framgick bl.a. att undersökningsfynden inte gav stöd för att BB varit utsatt för sexuellt övergrepp, men inte heller uteslöt att övergrepp hade skett. Omhändertagandebeslutet upphävdes samma dag som läkarutlåtandet avgavs, dvs. den 23 september 1999.

I en anmälan till JO begärde AA att socialnämndens handläggning av ärendet rörande barnen skulle granskas. I anmälan anfördes bl.a. att ett anonymt telefonsamtal knappast kan anses vara en tillräcklig grund för ett ingripande och att någon kontakt inte togs med henne före omhändertagandet. Vidare gjordes gällande att nämnden dröjt med att läkarundersöka BB. AA önskade även upprättelse, ”känslomässigt och ekonomiskt”.

De aktuella personakterna infordrades och granskades. Därefter anmodades Socialnämnden i Hörby kommun att inkomma med utredning och yttrande, särskilt rörande vad som framfördes i anmälan om underlåtenheten att låta utföra en läkarundersökning före beslutet om omhändertagande. Socialnämnden skulle även yttra sig över vilken bedömning som gjordes rörande BB:s behov av skydd under

tiden från det att anmälan kom in till nämnden fram till omhändertagandet samt när beslutet att omhänderta barnen fattades.

Socialnämndens arbetsutskott antog ett tjänstemannayttrande, upprättat av förste socialsekreteraren DD och socialsekreteraren EE, som sitt eget remissvar. I remissvaret anfördes i huvudsak följande.

1. Vad i anmälan från modern, AA, daterad 000330, anfördes om underlåtenheten att utföra en läkarundersökning före beslutet om omhändertagandet?

Svar: I samband med det omedelbara omhändertagandet begärde socialsekreterarna att en läkarundersökning av BB skulle göras. BB förhöordes av polisen i Lund, 990906. Hon medgav då inte att något sexuellt övergrepp skulle ha skett. Polisen bedömde i det läget att det fanns otillräckligt underlag för att begära en läkarundersökning av flickan. Eftersom Rättsmedicinska kliniken vid Universitetssjukhuset i Lund krävde att remissen skulle komma från polisen kunde vi inte få till stånd en läkarundersökning förrän modern via sina advokater till Länsrätten framförde krav på en sådan. Under de samtal som fördes med modern var hon till en början tveksam till en läkarundersökning. Vi pratade bland annat med henne om vad en läkarundersökning innebar för BB och vad den eventuellt kunde visa. Vi framförde att läkarundersökning inte kunde bevisa att ett övergrepp inte hade skett utan bara visa att mödomshinnan var oskadad. Modern samtyckte till en läkarundersökning, 990914.

I utlåtande som läkaren, FF gör 990923 framkommer inget som tyder på att ett övergrepp har skett. Detta kan dock, enligt läkaren inte heller helt uteslutas. Utlåtandet föranleder att det omedelbara omhändertagandet upphör genom beslut av Socialnämndens ordförande, GG samma dag.

2. Vilken bedömning gjordes rörande flickans behov av skydd under tiden från anmälan till omhändertagandet?

Svar: Den anonyma anmälan kom till oss, 990803. Den handlade om en händelse som skulle ha inträffat, 990702. I det läget bedömde vi att det var bättre att försöka göra ett omhändertagande som var synkroniserat med polis och andra myndigheter och som skulle kunna leda till ett ev. erkännande istället för att rusa ut för snabbt. Anledningen till dröjsmålet var främst att polisen hade svårighet att hitta tid och personal tidigare. Det var även viktigt för polisen att kartlägga den misstänktes vardag, så att de skulle kunna hämta in honom för polisförhör i samband med förhöret av BB, om det framkom uppgifter som kunde tyda på att ett brott begåtts.

3. När fattades beslut om att omhänderta barnen?

Svar: Socialnämndens ordförande informerades 990831, beslutet fattades 990906. Anteckningen i journalen 990831 har tyvärr blivit felaktigt formulerad.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

I ett beslut den 14 maj 2002 anförde *JO André* följande.

Rättslig reglering

Vid tidpunkten för de i ärendet aktuella händelserna gällde socialtjänstlagen (1980:620). Jag kommer dock nedan att hänvisa till socialtjänstlagen i dess nuvarande lydelse (2001:453), eftersom tillämpliga bestämmelser är i sak oförändrade.

Enligt 5 kap. 1 § socialtjänstlagen, SoL, skall en socialnämnd verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Nämnden skall i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdomar som riskerar att utvecklas

ogynnsamt får det skydd och det stöd de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

Enligt 14 kap. 1 § SoL bör var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd anmäla detta till nämnden. Enligt 11 kap. 1 § SoL skall nämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt, t.ex. genom en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL, kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Socialnämndens insatser för barn och ungdomar bygger på frivillighet från de berörda enskildas sida. Under vissa förutsättningar kan det dock bli fråga om vård utan samtycke. Regler härom finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Vård enligt LVU skall bl.a. beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (2 § LVU). Beslut om vård med stöd av LVU meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Enligt 6 § LVU får socialnämnden besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Om inte nämndens beslut kan avvaktas får enligt paragrafen omhändertagandebeslut fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat.

Nämndens beslut att på grund av en anonym anmälan inleda en utredning och göra en polisanmälan

Socialnämnden beslöt den 3 augusti 1999 att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL angående barnens förhållanden. Beslutet grundades på en anonym anmälan. Det ligger i sakens natur att en sådan anmälan måste behandlas med särskild försiktighet. Någon grund för att avfärda en anmälan bara därför att den är anonym finns inte, utan det är själva innehållet i anmälan som måste vara avgörande för hur nämnden skall hantera den. Även en anonym anmälan kan således ligga till grund för en utredning.

Uppgifterna i den anonyma anmälan var förhållandevis detaljerade. Uppgifterna var ägnade att inge stor oro för BB:s förhållanden. Socialförvaltningen tog anmälan på allvar. Jag finner inte anledning att kritisera socialnämnden för att den fann skäl att inleda en utredning för att klarlägga behovet av åtgärder från nämndens sida när det gällde BB. Jag finner inte heller anledning att kritisera nämnden för att den ville utreda BB:s yngre brors förhållanden.

Med utgångspunkt i socialtjänstens skyldighet att värna om barns säkerhet och trygghet får det i allmänhet anses åligga socialnämnden att snarast polisanmäla misstänkta övergrepp mot barn. Vad som i detta fall kommit fram angående

nämndens beslut att göra en polisanmälan föranleder inte något särskilt uttalande från min sida.

Utredningen och beslutet om omedelbart omhändertagande

Den 6 september 1999 omhändertogs barnen omedelbart i enlighet med 6 § LVU efter ett beslut av nämndens ordförande. Som skäl för ingripandet angavs att det var sannolikt att barnen behövde vård enligt LVU och att rättens beslut om sådan vård inte kunde avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa/utveckling och för att utredningen kunde försvåras.

Tillämpningen av 6 § LVU bygger på en sannolikhetsbedömning rörande den unges behov av vård med stöd av lagen. Det måste på goda grunder kunna antas att sådan vård är nödvändig för att ett omhändertagande skall kunna ske. Vidare måste man göra en prövning av om rättens beslut kan avvaktas. Om det är fråga om misstanke om sexuella övergrepp gör sig därvid barnets behov av skydd naturligen starkt gällande. Endast om barnets säkerhet på annat sätt kan garanteras kan nämnden, om förutsättningarna för omhändertagande i övrigt är uppfyllda, underlåta att fatta beslut härom.

Skyldigheten att se till att barnet får erforderligt skydd får inte stå tillbaka för andra hänsynstaganden. Den omständigheten att en polisanmälan har gjorts och att en polisutredning skall påbörjas fritar inte nämnden från dess skyldighet att på egen hand bilda sig en uppfattning om barnets behov av skydd. En annan sak är att nämnden under sin utredning självfallet måste ta viss hänsyn till att en polisutredning pågår. I detta ärende hade polisen inte resurser att omedelbart höra de inblandade personerna. Detta var sannolikt anledningen till att det kom att dröja drygt en månad från det att anmälan kom in till förvaltningen till dess omhändertagandet av barnen ägde rum. Några faktiska utredningsåtgärder tycks inte ha vidtagits förrän i samband med beslutet om tvångsomhändertagande. Under denna tid togs inte heller någon kontakt med AA. Nämndens passivitet vad gäller frågan om barnens eventuella skyddsbehov i detta skede måste enligt min mening starkt ifrågasättas.

Samma dag som barnen omhändertogs enligt 6 § LVU hördes modern och BB av polis. Modern tillbakavisade uppgifterna om att den manlige bekanten skulle ha förgripit sig sexuellt mot BB. Inte heller förhöret med BB gav något belägg för att övergrepp hade förekommit. Vid bedömningen av frågan om det fanns skäl för ett omedelbart omhändertagande enligt LVU, är det givetvis varken lämpligt eller möjligt att dra några egentliga slutsatser av vad som kommit fram vid ett första polisförhör. Så gjordes uppenbarligen inte heller i förevarande fall. Rent faktiskt innebar detta att det vid tidpunkten för det omedelbara omhändertagandet inte hade tillförts beslutsunderlaget något utöver den anonyma anmälan. Härav torde man kunna sluta sig till att anmälan tillmätts en avgörande betydelse för beslutet att omedelbart omhänderta barnen. Eftersom anmälan inte bedömdes kunna leda till ett omhändertagande redan när den kom in till nämnden, uppkommer givetvis frågan varför uppgifterna i anmälan ansågs tillräckliga för ett omhändertagande en månad senare trots att det inte framkommit något ytterligare som gav stöd åt dem.

Enligt min bedömning borde nämnden ha vidtagit ytterligare utredningsåtgärder i ärendet tidigare än vad som blev fallet, och nämnden borde således ha sett till att den hade ett bättre underlag för beslutet att omedelbart omhänderta barnen.

Frågan om läkarundersökning

När ett omhändertagande enligt 6 § LVU aktualiseras måste utredningen bedrivas med särskild skyndsamhet. I ett sådant fall finns det begränsade möjligheter att inhämta ett fullständigt underlag för beslutet. Hänsynen till en polisutredning kan också påverka nämndens handlingsutrymme. När ett ärende hos socialnämnden gäller misstanke om misshandel av eller sexuellt övergrepp mot barn är en läkarundersökning ofta nödvändig för att socialnämnden skall kunna bedöma den unges behov av vård. En läkarundersökning av en underårig bör i första hand ske i samråd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare. Om detta inte är möjligt och nämnden finner det nödvändigt med en sådan undersökning, kan nämnden med stöd av 32 § LVU besluta om läkarundersökning och utse läkare för undersökningen.

Såvitt kommit fram avsåg inte polis eller åklagare att ta initiativ till en läkarundersökning. Den 21 september 1999 genomfördes dock en rättsmedicinsk undersökning av BB. Enligt läkarutlåtandet skedde den på uppdrag av polismyndigheten. Undersökningen kom till stånd efter att modern den 14 september 1999 hade lämnat sitt medgivande till en läkarundersökning. Undersökningen gav inte stöd för att BB hade utsatts för något sexuellt övergrepp. På grund av vad som kom fram beslutades att omhändertagandet skulle upphöra.

Resultatet av den rättsmedicinska undersökningen tillmättes stor betydelse. Den utfördes dock först drygt två veckor efter beslutet om omhändertagande. Om den hade utförts i anslutning till omhändertagandet ger utredningen här vid handen att omhändertagandet hade upphört långt tidigare än som blev fallet. Som nämnden anfört ansåg polisen att den inte kunde föranstalta om en läkarundersökning. Socialnämnden har dock haft ett självständigt ansvar för att klarlägga förutsättningarna för behovet av vård enligt LVU och därvid själv kunnat fatta ett beslut om läkarundersökning av flickan. Jag konstaterar att länsrätten tycks ha ansett att en sådan undersökning var nödvändig för att kunna ta ställning till det omedelbara omhändertagandet. Enligt vad som kommit fram synes nämnden dock inte ens ha övervägt att för egen del fatta ett beslut om undersökning av BB. Detta är enligt min mening anmärkningsvärt.

Samtycke till placering

I sammanhanget bör påpekas att socialnämnden bör överväga om barnets behov av skydd kan tillgodoses på något annat sätt än genom ett omhändertagande enligt LVU. Huvudregeln är att socialtjänstens insatser beträffande barn skall ske i samråd med föräldrarna. Detta gäller även om ett ingripande enligt LVU aktualiseras. Anser nämnden att ett barn behöver skiljas från föräldrarna för vidare utredning eller för att bereda barnet skydd skall nämnden undersöka om föräldrarna frivilligt går med på att barnet placeras utanför hemmet (se bl.a. JO:s ämbetsberättelse 1986/87 s. 145). Den omständigheten att vårdnadshavarna

samtycker till att barnet bereds sådan vård utesluter inte alltid en tillämpning av LVU. Om vårdnadshavarna inte kan antas godkänna den planerade vården i dess helhet eller kan antas ingripa i denna, kan vård enligt LVU beslutas trots att vårdnadshavarna har samtyckt till en placering. Om tillräckliga säkerhetsåtgärder således inte kan vidtas inom ramen för en frivillig placering, måste tvångsåtgärder enligt LVU övervägas.

Huruvida nämnden, efter det att anmälan inkommit i början av augusti 1999, övervägt möjligheten att få AA:s samtycke till att placera barnen i ett utredningshem eller att läkarundersöka BB är oklart. Möjligheten att diskutera sådana frågor med vårdnadshavaren är naturligtvis mer begränsad när grunden för omhändertagandet är att den fortsatta utredningen rörande barnets behov av vård inte allvarligt skall försvåras. Den omständigheten att barnen senare kom att placeras på ett utredningshem tillsammans med AA medför enligt min mening att utredningsintresset knappast motiverade att ingripandet skedde utan föregående kontakt med AA.

Övriga frågor

Avslutningsvis vill jag påpeka att det i BB:s personakt finns en handräckningsbegäran från den 14 september 1999 om att BB skulle hämtas till läkarundersökning. Begäran var undertecknad av en socialsekreterare. Huruvida BB fördes till undersökningen genom polisens försorg är oklart. Eftersom AA samtyckt till läkarundersökningen har jag inte funnit skäl att granska frågan. Jag vill dock erinra om att en begäran om polishandräckning för att genomföra en läkarundersökning utgör en sådan fråga som inte får delegeras till en anställd vid nämndens förvaltning (jfr 43 § LVU och 10 kap. 4 § SoL).

AA har begärt ekonomisk upprättelse. Det ankommer inte på JO att pröva frågor om skadestånd.

Sammanfattningsvis måste jag konstatera att socialnämndens handläggning i förevarande fall inte kan anses uppfylla de höga krav som måste ställas när det gäller ärenden enligt LVU vilka ytterst rör frihetsberövande av enskild person.

Jag finner dock inte anledning att nu gå vidare i saken utan nöjer mig med den kritik som framgår av det anförda.